

Fakulta zemědělská
a technologická
Faculty of Agriculture
and Technology

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH FAKULTA ZEMĚDĚLSKÁ A TECHNOLOGICKÁ

Katedra agroekosystémů

Bakalářská práce

Možnosti vzniku Městských farem

Autorka práce: Kateřina Vojáková

Vedoucí práce: doc. Ing. Jan Moudrý Ph.D.

Konzultant práce: Mgr. Tomáš Chovanec

České Budějovice
2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne

.....
Podpis

Abstrakt

Tato práce se zabývá možnostmi vzniku Městské farmy v Českých Budějovicích. Pomocí kvantitativního a kvalitativního výzkumu se snaží zjistit zájem o služby takového zařízení u široké veřejnosti, pedagogů základních škol a sociálních pracovníků v domovech důchodců. Na základě výsledků je navržena nejrelevantnější podoba farmy a vhodné aktivity. Výsledky ukazují velký zájem o kurzy pěstování, pronájem záhonů a o zprostředkování seznámení se s místními farmáři a jejich výrobky, dále poukazují na potřebu více možností vzájemné interakce a sdílení zkušeností občanů formou společného pěstování plodin a trávení času v zařízeních plné rostlin a zeleně, tedy například Městské farmě.

Klíčová slova: sociální zemědělství, městská farma, městské zemědělství, komunitní zahrady, mezilidské vztahy, enviromentální pedagogika, zahradní pedagogika

Abstract

This thesis deals with the possibilities of creating an urban farm in České Budějovice. Using quantitative and qualitative research, it tries to find out the interest in the services of such a facility among the general public, primary school teachers and social workers in retirement homes. Based on the results, the most relevant form of the farm and suitable activities are proposed. The results show a great interest in cultivation courses, in the rental of flower beds and in the mediation of acquaintance with local farmers and their products, as well as pointing to the need for more opportunities for interaction and sharing of experiences of citizens by growing crops together and spending time in facilities full of plants and greenery, i.e. the Urban Farm.

Keywords: social agriculture, urban farm, urban agriculture, community gardens, human relations, environmental pedagogy, garden pedagogy, urban gardening, green care

Obsah

Úvod.....	6
1 Literární rešerše.....	7
1.1 Sociální zemědělství.....	7
1.1.1 Vymezení pojmu sociální zemědělství.....	7
1.1.2 Benefity sociálního zemědělství.....	7
1.1.3 Sociální zemědělství v České republice.....	8
1.1.4 Struktura podniků provozujících sociální zemědělství v ČR.....	9
1.1.5 Historie sociálního zemědělství v ČR.....	9
1.1.6 Vývoj sociálního zemědělství v zahraničí.....	10
1.1.7 Akteři sociálního zemědělství v městském prostoru.....	10
1.2 Městské zemědělství.....	11
1.2.1 Formy městského zemědělství.....	12
1.2.2 Benefity městského zemědělství.....	14
1.3 Zahradní a terénní pedagogika.....	14
1.3.1 Vymezení pojmu.....	14
1.3.2 Benefity zahradní a terénní pedagogiky.....	14
1.3.3 Úroveň pěstitelské gramotnosti žáků ZŠ.....	15
1.4 Ekologické zemědělství a permakultura.....	16
1.5 Příklady z České republiky.....	17
1.5.1 Komunitní zahrada Na Polské.....	17
1.5.2 Komunitní zahrada ve Smetanově ulici Praha.....	17
1.5.3 Otevřená zahrada v Brně.....	17
1.6 Příklady ze zahraničí.....	17
1.6.1 Woodlands Farm v Londýně.....	17
1.6.2 Vauxhall City Farm.....	18

1.6.3	Interbay P-Patch v Seatllu ve Washingtonu.....	18
1.6.4	Danny Woo International District Comunity Garden	18
1.6.5	Bradner Gardens Park	19
1.6.6	Prinzessinnengärten v Berlíně.....	20
1.6.7	MA 42 Vídeňské městské zahrady s podporou města	20
1.7	Analýza možností občanů ČB pěstování plodin.....	21
1.8	Možnosti zapojení organizací	21
1.9	Cílové skupiny.....	22
1.10	Možnosti podpory ze strany obcí.....	22
2	Cíl práce	23
3	Metodika	24
4	Výsledky a diskuse.....	26
4.1	Výsledky kvantitativního výzkumu.....	26
4.1.1	Výsledky dotazníků pro veřejnost.....	26
4.1.2	Výsledky dotazníků pro pracovníky v domovech důchodců	33
4.1.3	Výsledky dotazníků pro pedagogy základních škol.....	36
4.2	Výsledky kvalitativního výzkumu.....	40
Závěr	42
Přehled použité literatury a zdrojů	44
Seznam obrázků	50
Seznam tabulek	51
Seznam grafů.....		52

Úvod

Hlavní funkcí zemědělství je produkce potravin. První zemědělci zásobili potravinami sebe a své nejbližší okolí. Život obyvatel byl se zemědělstvím velmi úzce spjatý. Vlivem průmyslové revoluce v 18. století, objevu Haber-Boschovu procesu, lepší dělbě práce, intenzifikace, specializace na určité plodiny bylo umožněno větší části obyvatelstva se zabývat jinými činnostmi než zemědělstvím, což vyústilo v masovou urbanizaci. Dnes v 21. století má velká část obyvatelů žijících ve městech (ale i na vesnici) nízkou úroveň povědomí o principech fungování zemědělských ekosystémů a postupů. Práce se snaží zjistit zda by Městská farma mohla pomoci zlepšit zemědělskou gramotnost a tím následně podnítit zájem obyvatel o environmentální problémy svého okolí, životní prostředí ve městě, o druhu hospodaření a technologií producentů jejich potravin a následně o stav krajiny a přírody.

Práce je rozdělena na dvě části. Na část teoretickou a výzkumnou. V teoretickém východisku jsou shrnuty dosavadní znalosti, zkušenosti a uchopení souvisejících témat z dostupných zdrojů. Informace byly čerpány z tištěných médií i z aktuálních zahraničních studií a článků dostupných na internetu. V praktické části se zabývá kvalitativním a kvantitativním výzkumem. V této části bude čerpáno z polostrukturovaných hloubkových rozhovorů s lidmi zapojenými do problematiky současného sociálního zemědělství, komunitních zahrad, zahradní pedagogiky a se zástupci města České Budějovice. Dále budou zpracována data z kvantitativního výzkumu posbíraná formou dotazníkových šetření.

Cílem této bakalářské práce je prozkoumat možnosti vzniku Městské farmy na území města České Budějovice a jako vedlejší cíl, zda by bylo vhodné zřízení této instituce přímo městem či krajem. Práce si klade také za úkol zjistit potenciální zájem cílových skupin o služby Městské farmy a navrhnout její vhodnou podobu a rozsah služeb na základě analýzy získaných dat.

1 Literární rešerše

1.1 Sociální zemědělství

1.1.1 Vymezení pojmu sociální zemědělství

Sociální zemědělství lze chápat jako soubor činností využívajících zemědělské zdroje za účelem zlepšení kvality života osob se specifickými potřebami. Tato podpora a činnosti v ní mohou mít různorodou podobu (např. terapie, rekvalifikace, chráněná zaměstnání, celoživotní vzdělávání a další aktivity přispívající k sociální integraci) a lokalizaci (venkov, příměstské části, město). Tyto činnosti mohou v určitých případech představovat potřebnou alternativu k sociálním službám, terapii, lékařské léčbě či pracovní rekvalifikaci. Na venkově a na farmách se používají zvířata, rostliny, zahrada, les i krajina k rekreační nebo pracovní činnosti pro psychiatrické pacienty, mentálně postižené osoby, lidi s poruchami učení, s problémy se syndromem vyhoření, s problémy s drogami a klienti sociálních služeb. Tyto aktivity nemusí být vedeny přímo jako terapie, ale rozsáhlé zkušenosti naznačují, že mohou mít terapeutickou hodnotu (BAARDESEN, 2007).

Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV, 2013) je toho názoru, že by měla vzniknout propojená síť evropského sociálního zemědělství, ve které by bylo možné sdílet vzájemně poznatky, zkušenosti a zvyšovat všeobecnou informovanost o sociálním zemědělství. Také je zapotřebí, aby se pro vyjednávání na evropské politické úrovni organizace sjednotily a vystupovaly jako celek (EHSV, 2013).

Má-li dojít na poli sociálního zemědělství k rozvoji ve všech evropských státech, je zapotřebí větší podpory občanské společnosti a dobré spolupráce napříč politikou a správou (zemědělství, sociální věci, zaměstnanost, zdravotnictví...) na evropské, vnitrostátní, regionální a místní úrovni. V praxi to znamená uznání sociálního zemědělství orgány moci, aby byl právní podklad k podpoře organizací a tudíž možnost získat trvalý přístup k finančním prostředkům, které by pokryly náklady spojené s tímto druhem zemědělství (ESHV, 2013).

1.1.2 Benefity sociálního zemědělství

Jak uvádí Chovanec (2015) sociální zemědělství v sobě tedy kromě funkce produkční obsahuje další funkce a tím nabízí mnoho benefitů jako například udržování kulturního rázu krajiny, ochranu přírodních zdrojů, rozvoj rekreačního potenciálu, udržování a rozvíjení kulturních tradic, vytváření nových pracovních míst, což je

sociální část sociálního zemědělství. Dalšími benefity je lepší dosažitelnost sociálních služeb na venkově i příměstských částí. Pozitivním přínosem je pro klienty nabídka různorodých aktivit na zemědělské farmě, které jsou spojené s denními a sezónními rytmy, což pomáhá vytvářet dobré pracovní návyky a buduje sebedůvěru klientů (Chovanec, 2015).

1.1.3 Sociální zemědělství v České republice

Podle Chovance a kol. (2015) k vymezení pojmu sociálního zemědělství v českém prostředí je zapotřebí uchopit zkušenosti a zvyklosti naší kultury a přepracovat zahraniční pojmy do námi bližších termínů. Jedním z hlavních pojmů dle nich je „Green care“ viz. obrázek č.1.

Obrázek 1.1: Aktivity spadající pod pojem Green care (SEMPIK, 2010)

Toto spojení v sobě zahrnuje široké rozpětí témat, které spojuje propojení zemědělství a lidí za účelem zlepšit kvalitu životní úrovně zúčastněných klientů. Mezi témata Green Care patří pedagogické, terapeutické, relaxační, vzdělávací, sociálně inkluzivní a pracovní činnosti. Výše zobrazený obrázek zobrazuje stručně a výstižně činnosti, které jsou dle Sempika (2010) schována pod „deštníkem sociálního zemědělství“ a jsou pojmu Green care podřazené, čímž je možné determinovat vhodné organizace, klienty a rozsah služeb které se mohou vztahovat k pojmu sociální zemědělství. Kromě pojmu Green care jsou v zahraničí používána v tomto oboru další ekvivalenty. K nejznámějším patří Green care farming, Social Farming, Farming for Health, Social Agriculture.

1.1.4 Struktura podniků provozujících sociální zemědělství v ČR

Jak uvádí Moudrý a Hudcová (2021) v současnosti na území české republiky funguje v režimu sociálního zemědělství zhruba 100 subjektů. Lze u nich vysledovat duálnost, kdy první skupina je čistě zemědělský podnik, který do svého portfolia služeb přidal doplňkově sociální rozměr v podobě zaměstnávání zranitelných osob (hůře uplatnitelných na trhu práce, osoby s duševním či fyzickým postižením, seniory, absolventy, ...) a druhá skupina podniků, která se zaměřuje především na terapii klientů a zemědělské činnosti a prostředí využívá jako prostředek k této terapeutické činnosti. V budoucnosti je možné, že se tato duálnost bude vůči sobě vymezovat a není možné vyloučit rozdělení sociálního zemědělství do dvou různých směrů a pro každý budou platit různá pravidla a odlišné formy podpory (Moudrý a Hudcová, 2021)

1.1.5 Historie sociálního zemědělství v ČR

Dle Chovance a kol. (2019) v minulosti bylo zemědělství na venkově nejvýznamnějším poskytovatelem zaměstnání. Vedle klasických pracovních míst, poskytovalo i pracovní místa pro osoby hůře uplatnitelné na trhu práce nebo u kterých je pravděpodobnost nalezení místa velmi malá. To bylo dáno širokou variabilitou zemědělských činností a hledáním řešení jež umožňovala efektivní zapojení i osob s různými typy postižení. V průběhu 20. století došlo vinou intenzifikace, zapojením technologií i stěhování lidí do měst k velkému poklesu zaměstnanosti v zemědělství. Jestliže dříve byla celá jedna třetina zaměstnanců zaměstnaných v sektoru zemědělství tak v současnosti jsou to pouhá dvě procenta. Tento vývoj je ale pozorován i v okolních zemích a je typický pro ekonomicky vyspělé země. Kromě odlivu venkovského obyvatelstva došlo k úbytku zaměstnanců i vlivem historických událostí v naší zemi, konkrétně združstevňování po roce 1948, kdy se proměnila struktura i vlastnická podstata zemědělských podniků. Dále to bylo dáno intenzifikací, kdy zmizela většina pracovních míst pro méně efektivní činnosti a část sociální funkce zemědělství, jež zaměstnávala hůře uplatnitelné osoby na trhu práce, byla donucena tímto přesunout se do jiných odvětví. A po roce 1989, když se v zemi změnila politická situace, se stav už nevrátil do původního stavu. Oproti okolním zemím EU je možné pozorovat výrazný nepoměr v počtu velmi velkých podniků s pozemky v řádu tisíců hektarů (Hudcová a kol., 2019). Jak dále popisuje Hudcová a kol. (2019) nynější zemědělské subjekty plní pouze roli zaměstnávajícího

subjektu, ale více už s okolím neinteraguje a není již vnímán jako důležitý člen obecní komunity, tak jak tomu bylo dříve před intenzifikací a združstevněním.

1.1.6 Vývoj sociálního zemědělství v zahraničí

Po válce se vyvíjel stav sociálního zemědělství různě v každé zemi dle rozdílů v kultuře, zdravotnictví, sociální politiky nebo vzdělávací metodiky a také struktury zemědělství a směřování jeho rozvoje (Hudcová a kol. 2019). Rozvoj byl ale patrný ve všech zemích Evropy, lišil se v intenzitě a rychlosti prosazení změn (Moudrý a kol., 2015). Například v Nizozemsku je rozvoj sociálního zemědělství patrný až v posledních 15 letech (v roce 2019 zde bylo asi 800 sociálních farem), v Německu a v Itálii první podniky vznikaly již začátkem 19. století. (Moudrý a kol., 2015).

Na konci devadesátých let se sociální zemědělství rozvíjí i ve Slovinsku. Další země s vysokou úrovní sociálního zemědělství je Velká Británie (asi 200 sociálních farem), Finsko (cca 500 sociálních farem) a Norsko (téměř 800 sociálních farem) (Hudcová a kol., 2019). V České republice dochází ke změně a rozvoji rozvoji zhruba od roku 2013. Jako výstup projektu Multifunctional Agriculture in Europe vznikla v roce 2015 Pracovní komise sociálního zemědělství, složená z aktérů z různých oblastí sociální a zemědělské sféry, čímž získalo sociální zemědělství v České republice zastřešující orgán. Za dva roky nato vznikla Asociace sociálního zemědělství, z.s. jejímž cílem je podporovat a rozvíjet sociální zemědělství a propojovat aktéry a zájemce o něj (Moudrý a kol., 2015).

1.1.7 Aktéři sociálního zemědělství v městském prostoru

Mezi aktéry sociálního zemědělství ve městě patří různé organizace, instituce, fyzické a právnické osoby, jež akceptují pravidla a postupy sociálního zemědělství.

Mezi hlavní aktéry patří:

- Zemědělec (podnikatel v oblasti zemědělství dle zákona č.252/1997 Sb o zemědělství, který podle §2e provozuje zemědělskou výrobu jako soustavnou a samostatnou činnost), který umožňuje sociálně znevýhodněným nebo zdravotně postiženým osobám zapojit se do chodu zemědělského podniku.
- Registrovaný poskytovatel sociálních služeb. Fyzická nebo právnická osoba s oprávněním k této činnosti dle zákona č.108/2006 Sb o sociálních službách.

- Místní samospráva (obce a kraje) Zřizují a koordinují sociální služby na regionální úrovni. Vytvářejí komunitní a strategické plány rozvoje dané lokality.
- Nestátní neziskové organizace, jenž nabízejí služby a aktivity v rámci vymezení sociálního zemědělství především v oblasti vzdělávání. Cílové skupiny bývají často děti a mládež.
- Sociální podnik. Je zvláštním typem podnikatelských subjektů, který může v oblasti zemědělských činností nabízet osobám hůře uplatnitelných a zranitelných na trhu práce pracovní příležitosti a podporu nebo podmínky k jejímu vykonávání.
- Realizátor projektů ESIF (Evropské strukturální a investiční fondy). Nejčastěji ji tvoří právnická osoba, která na projektu pracuje s cílovou skupinou a financuje ji (Chovanec, 2015).

1.2 Městské zemědělství

Městské zemědělství je možné definovat jako pěstování potravin v příměstských oblastech nebo v centrech měst a obcí.

Městské zemědělství a městská produkce potravin může zahrnovat:

- Pěstování zeleniny, ovoce a bylinek
- Chov hospodářských zvířat, zejména drůbeže
- Včelařství, akvakultura, hydroponie a akvaponie
- Přidaná hodnota (např. výroba konzerv) (UAF, 2023)

Městské zemědělství a městská produkce potravin může existovat v mnoha formách a na různých místech, jako jsou:

- Soukromé zahrady
- Pozemky spravované soukromými institucemi / podniky, včetně střeš a vertikálních zahrad
- Pozemky v soukromém vlastnictví včetně volných pozemků čekajících na zástavbu
- Pozemek ve vlastnictví veřejných / soukromých veřejných služeb

- Veřejně vlastněná půda, včetně přírodních pásů / krajnic a pouličních květináčů
- Školy, střediska péče o děti, zařízení pro seniory, univerzity, nemocnice a další podobné instituce (UAF, 2023)

I když neexistuje jasná hranice mezi městským a příměstským zemědělstvím, bezprostřední ohrožení příměstského zemědělství a jeho význam ukazuje na potřebu specifického zaměření. V rámci tohoto procesu je také třeba uznat význam regionálních výrobců potravin. Potravinový má obrovský potenciál jako prostředek pro propojení měst, regionů a venkova (UAF, 2023).

Celosvětově roste zájem o rozšíření městského zemědělství v jeho různých podobách, od soukromých zahrad až po sofistikované komerční provozy. Velká část tohoto zájmu je v duchu ochrany životního prostředí, přičemž jako některé z navrhovaných výhod městského zemědělství je zdůrazněno snížení odpadu a energie při dopravě. K potvrzení těchto domněnek je zapotřebí dalších studií a propočtů, zda se neúměrně k tomu nezvýší energetická náročnost (Mohareb, 2017). V současné době, kdy většina obyvatel žije ve městech, je potřeba k uchopení těchto výzev multidisciplinární řešení, která vyvíjejí vícerozměrné benefity pro lidi žijících ve městech a naleznou přírodě blízká nákladově nenáročná východiska globálních a zároveň místních problémů (Raymond, 2017). Pěstování plodin ve městech prostřednictvím městského zemědělství může představovat právě takovéto řešení blízké přírodě, jenž kladně prospívá k řešení environmentálních, sociálních a ekonomických výzev, jako je zmírňování změny klimatu a adaptace na ni, mezilidské vztahy a zvýšení pracovních míst (Artmann, 2018). Význam soběstačnosti a sebe zásobování měst v oblasti potravin je stále viditelnější, zejména v krizích jako byla právě pandemie COVIDU-19 (Altieri, 2020).

Dle německo-nizozemské urbanistky Fassbinderové (2003) bychom měli na města nově nahlížet na strukturu ploch jako na přírodní stanoviště, která bývají mozaikovitě uspořádána.

1.2.1 Formy městského zemědělství

Městské zemědělství jako dynamický multifunkční fenomén se sám o sobě výrazně liší z hlediska forem a funkcí. Krikser a kol. (2016) vyvinul typologii, která pomáhá vymezit rozmanitost typů městského zemědělství ve třech dimenzích označujících

stupeň tržní orientace (sebezásobovací, sociokulturní, komerční). Pokud je hybnou silou samozásobování, jednotlivci vyrábějí a spotřebovávají na mikroúrovni, to znamená, že zboží zůstává v domácnosti nebo je používá individuální výrobce. V sociokulturní orientaci jsou iniciativy řízeny potřebou sociálního začlenění, kulturní výměny nebo vzdělávacími faktory. Typickým příkladem tohoto typu jsou komunitní zahrady nebo mezikulturní zahrady. Komerční typ městského zemědělství je založen na ziskových zájmech a zahrnuje například komerční městské farmy. I když mnoho zahrad a farem sleduje jeden hlavní cíl, Krikser a spol. (2016) poukazují na to, že se jedná o „ideální typy“ a typologie není tak jednoznačná. Typy městských zemědělských subjektů se smíšenými cíli jsou velmi běžné.

Další možné dělení městského zemědělství je na technologicky orientované (např. akvaponie) (Krikser a kol., 2016) nebo přirozené zemědělství (např. permakultura podporující přírodní cykly) (Artman a kol., 2018). Na základě řízené produkce potravin mohou technologicky orientované typy maximalizovat dodávky potravin ve městech a zároveň snížit negativní dopady na klima prostřednictvím snížení ujetých kilometrů. Tyto výhody však mohou být ohroženy vysokými nároky na energii a vodu (Goldstein a kol., 2016). Jiným typem řešení je přírodě blízký přístup na podporu přirozeného systému zemědělství, konkrétně podpora multifunkčních ekosystémů, krajiny a ekosystémových služeb například zvážením víceletých polykultur, biologické kontroly škůdců a alternativních metod pěstování na půdě (Eggermont, 2015). Řada měst po celém světě v současnosti vyvíjí inovativní projekty produkce potravin ve městech založené na přírodě jako protiváhu k průmyslovému zemědělství náročnému na vstupy. Například město Albi (Francie) si klade za cíl zvýšit svou potravinovou soběstačnost založenou na permakultuře (Jackson, 2002) nebo v Milwaukee (USA) rozmanitý potravinový aktivismus založený na městské komunitě podporuje potravinovou spravedlnost, revitalizaci sousedských vztahů a veřejné zdraví přes komunitní zahrady, parky a ovocné sady (Artmann, 2021). Takové experimentální alternativy produkce potravin ve městech jsou však vystaveny riziku, že se neseťkají s úspěchem dle pravidel tržní ekonomiky a nedokážou získat ekonomickou relevanci, například kvůli nedostatečné účinnosti dodávek potravin (Pettygrove, 2017). Často se zdá, že klíčovým problémem je dilema mezi tím, zda být dostatečně malá iniciativa, která by umožnila vznik sociálních vztahů a soudržnosti, ale dostatečně velká na to, aby fungovala efektivně,

aby umožňovala dostatečné množství samozásobování nebo dostupné ceny (Pfeiffer, 2015).

1.2.2 Benefity městského zemědělství

Městské zemědělství představuje odpověď na zvyšující se počet obyvatel měst, ale zároveň může pomoci městům s dalšími problémy. Mezi benefity městského zemědělství patří:

- Zvýšená biodiverzita (Havaligi, 2011);
- Snížený městský tepelný ostrov – nižší teploty v důsledku zvýšeného albeda a evapotranspirace (Oberndorfer et al., 2007)
- Snížený odtok dešťové vody – zadržování substrátem a filtrace znečišťujících látek
- Zlepšení půdy – zlepšená stabilita, obsah organického uhlíku (Jansson. 2013)
- Kvalita ovzduší – filtrace znečištění ovzduší rostlinnou hmotou (Hampwaye ,2013)
- poskytování útočiště pro klíčové opylovače (např. včely)
- poskytování zelených koridorů pro pohyb zvířat ve městech, pokud jsou napojeny na systémy větších parků (Forman, 2014)
- zkrácení dodavatelských řetězců (Goldstein, 2016)

1.3 Zahradní a terénní pedagogika

1.3.1 Vymezení pojmu

Při zahradním vyučování se nejčastěji využívá školní zahrada v bezprostředním okolí školy. Terénní výuka je většinou spojena s vycházkou či výletem na vzdálenější místo od školy, jedná se o komplexní výuku, která může zahrnovat badatelské a výzkumné postupy, krátkodobé a dlouhodobé pozorování, apod. (Hofmann a Rychnovský, 2005)

1.3.2 Benefity zahradní a terénní pedagogiky

Jak uvádí Daniš (2019) učení venku má mnoho pozitivních dopadů: dosahování lepších výsledků v učení, vyšší zájem o učení, úprava problematického chování, rozvoj dovedností důležité pro život, povzbuzení dětí, kterým „klasické“ učení moc nejde, získání pozitivnějšího vztahu k životnímu prostředí.

Vácha a Ditrich (2021) ve své studii zjistili, že se ve zkoumané skupině žáků po terénní výuce velmi zlepšila motivovanost a zápal pro učení přírodních věd oproti kontrolní skupině žáků, která se učila klasicky v učebně.

Na základě zahraničních i českých výzkumů vyplývá, že výukou v přírodě si může žák vštípit vědomosti a dovednosti z reálného života názorněji než z příkladů v učebnici, zároveň se zlepšuje fyzická i psychická kondice (Vácha, 2021).

Pobyt v přírodě má například prokazatelně kladný vliv na srdeční tep, na rozdíl od pobytu v místnosti s umělým osvětlením (Arvay, 2020).

1.3.3 Úroveň pěstitelské gramotnosti žáků ZŠ

Výzkum Váchy a kol. (2012) v oblasti pěstitelské gramotnosti 462 žáků osmých ročníků z celkem 20 škol naznačují nepříliš vysokou úroveň znalostí a zkušeností v uvedené problematice. Zjištěné výsledky korelují se zahraničními studiemi. Podobný výzkum byl proveden v Oregonu Boatnerem (2004). Výsledky ukazují, že žáci měli velmi malé znalosti o typických plodinách pěstovaných v jejich zemi. Tyto výsledky poukazují na potřebu efektivnějšího vzdělávání v oblasti pěstitelské gramotnosti v prostředí základních škol. K obdobným výsledkům dochází i Askim (2016), žáci v testech v oblasti pěstování dosahovali průměrně pouze 32 % možných bodů. Na konci své práce Askim (2016) vyhodnotil jako řešení tohoto problému výuku pěstitelské gramotnosti více podporovat. Čím více bude společnost vzdělána v dané problematice, tím bude konat smysluplnější činy v oblasti pěstitelských postupů ve smyslu trvale udržitelného rozvoje a stravovacích návyků. Stále klesající úroveň těchto znalostí považují Colbath a Morrish (2010) za globální problém celé americké veřejnosti, protože nedostatek porozumění zemědělství může také vést k nepochopení veřejnosti o zemědělských otázkách, jako je dopad zemědělství na životní prostředí, efektivita využívání zdrojů v zemědělství a bezpečnost našich dodávek potravin (Nordstrom et al., 2000). Gibbs (2005) dodává, že v současné době, se zemědělstvím žije jen velmi malé procento občanů spojených států amerických. Právě nízká praktická zkušenost v této oblasti má hlavní vliv na snižující se pěstitelskou a agroenvironmentální vzdělanost v popisované oblasti a školy by na tuto skutečnost měly reagovat a zařazovat do výuky více hodin s terénní výukou (Daniš, 2019). Bellah a Dyer (2009) odůvodňují nízkou časovou dotaci hodin se zemědělskou tematikou základních škol především nedostatkem času, ale i nezájmem ze strany pedagogů.

1.4 Ekologické zemědělství a permakultura

Ekologické zemědělství podporuje biodiverzitu přírody, pomáhá zachovat či obnovovat úrodnost půdy. Produkce plodin je u ekologického zemědělství zhruba o 30% nižší než u konvenčního. To by ale v rámci Evropy, kde převažuje nadprodukce, nemělo znamenat vážné komplikace na trhu (Frouz, 2021).

Současné klimatické změny a komplikace při používání průmyslových hnojiv nebo pesticidů ke zvýšení zemědělské produkce nepříznivě ovlivňují zdraví a životní prostředí rostlin, půdy i člověka. Časté používání agrochemikálií ovlivňuje nejen strukturu nebo kvalitu potravin, ale je také důležitým faktorem měnících se, klimatických podmínek. Pro zmírnění problémů spojených s agrochemikáliemi a změnou klimatu je ekologické zemědělství udržitelnou a bezpečnější volbou v udržitelném zemědělství. Ekologické zemědělství lze jednoduše popsat jako používání biohnojiv, jako je kompost, vermikompost nebo zelené hnojení. Snaha zlepšit nebo zachovat úrodnost a stav živin v půdě nebo používání metody biologické kontroly, jako je střídání plodin, smíšené pěstování plodin a podpora hmyzích predátorů, aby se kontroloval růst a napadení patogeny škůdců. V posledních několika desetiletích byly také použity různé mikrobiální druhy ke zvýšení zemědělské produkce a biologické kontrole fytopatogenů kvůli ekologicky šetrným a bezpečnějším aplikacím (MISHRA at al., 2019). Ke konci roku 2020 bylo v ČR evidováno 4 665 ekologických zemědělců a 865 výrobců biopotravin. Výměra ekologicky obhospodařované půdy činila 543 252 ha, což je podíl k celkové výměře zemědělské půdy v ČR 15,3 % (Tisková zpráva MZe, 2020). Čeští zemědělci snižují spotřebu pesticidů (Tisková zpráva MZe 2022), dokonce v rámci EU klesl prodej prostředků na ochranu rostlin mezi lety 2011 a 2022 nejvíce a to o 38 %. Oproti tomu v Lotyšsku ve stejném období toto číslo vzrostlo o 77 % a v Rakousku pak o 61 %. Podle mezinárodní organizace Organizace pro výživu a zemědělství, zemědělci v České republice aktuálně používají průměrně 1,39 kilogramů účinné látky na hektar, Nizozemsko 10,82 kilogramů, Kypr 9,24 kilogramů a Rakousko 4,03 kilogramů na hektar (Tisková zpráva ministerstva MZe, 2022). S tímto podílem na celkové zemědělské půdě Česko zaujímá 6. místo mezi zeměmi EU (Tisková zpráva ministerstva MZe, 2022). Ale hlavními oblastmi ekozemědělství u nás jsou tradičně méně příznivé horské a podhorské oblasti a většinu z nich tvoří nenáročná pastvina, jak je patrné z ročenky Ekologického zemědělství ČR v roce 2020, kdy z celkové výměry EZ 543 252 ha připadalo na standardní ornou půdu pouze 87 073 ha.

1.5 Příklady z České republiky

1.5.1 Komunitní zahrada Na Polské

Pozemek byl spolku zapůjčen Magistrátem hlavního města Prahy v prosinci 2021. Od té doby zde tvoří komunitní zahradu. Minimální roční příspěvek je 700 Kč. Pronájem pěstební plochy na poli se při výměře od 40ti m² platí 20 Kč/m²/rok. V členství je zahrnut přístup do areálu KZ, vyvýšené záhony či záhony na poli, přístup do zázemí, zapůjčení zahradního nářadí, lisu na ovoce, zařízení, sleva na kulturní akce. Členi mají zároveň i povinnosti: účast na společných brigádách – min. 10 odpracovaných hodin ročně. Musí dodržovat podmínky: pěstovat ekologicky, bez průmyslových hnojiv a chemických postřiků. Používat pouze ekologické varianty, přírodní hnojiva (hnůj, kompost, zelené hnojení), dodržovat pravidla bezpečného soužití, k přečtení na webu (3udoli.cz, 2022).

1.5.2 Komunitní zahrada ve Smetanově ulici Praha

Pěstování na vyvýšených záhonech, pytlích. Pronájem místa pro pěstování za členský poplatek (1200 Kč/m²/rok). V částce je zahrnut nájem zahrady, zemina a nářadí, které zajišťuje KZ a spotřebovaná voda.

1.5.3 Otevřená zahrada v Brně

Vzdělávací centrum bylo otevřeno v roce 2012 a provozuje ho Nadace partnerství. Nachází se v Brně nedaleko Špilberku. Jeho součástí je unikátní pasivní dům. Tento projekt je prostorem pro moderní enviromentální vzdělávání. Je zde možné vidět ukázkou městského hospodaření s vodou, využití zachycené dešťové vody, šetření s energiemi. Centrum je vhodné pro MŠ i ZŠ. Pořádají se zde kurzy, prohlídky, příměstské tábory, slavnosti a workshopy. Otevřeno je Po-Pá od 10 – 17 hod, od května do října (Otevřená zahrada, 2023).

1.6 Příklady ze zahraničí

1.6.1 Woodlands Farm v Londýně

Woodlands Farm je 36 hektarová Městská farma provozovaná na kraji Londýna. Je místem, kde si můžou občané vyzkoušet farmářský život, péči o zvířata, pěstování plodin a vidět zdravou pestrou krajinu, ekologicky obhospodařovanou nebo se dozvědět něco o ochraně přírodních stanovišť a ochraně divokých zvířat. Otevírací

doba je Út-Ne 9:30 – 16: 30 hod. Kromě prohlídek se zde pořádají programy pro MŠ, ZŠ i SŠ. Vstup pro jednotlivce je dobrovolný. Skupiny jsou zpoplatněny (web Woodlands Farm, 2023).

1.6.2 Vauxhall City Farm

Jedna z nejstarších městských farem v Londýně byla založena v roce 1977 a je provozována neziskovou organizací ve Vauxhallu v londýnské čtvrti Lambeth. Její zaměření je na vzdělávání dětí a mládeže, péči o zvířata, zahradničení a je také centrem jezdeckví pro handicapované. Na farmě se chová mnoho domácích zvířat: krůty, krocani, kozy, prasata, ovce, králíci a další. Vstupné je zdarma. Dostupnost od MHD je 5 minut. V areálu se nachází kavárna, kde je možné poobědvat a obchod se suvenýry – výtěžek z prodeje je použit na chod farmy (The Guardian.com, 2023).

1.6.3 Interbay P-Patch v Seattlu ve Washingtonu

Komunitní zahrada založená v roce 1974. Od té doby se musela dvakrát stěhovat. Obyvatelé města si mohou od města pronajmout až 37 m². Pěstovat zde můžou cokoli, kromě stromů a keřů. Více než na 410 m² záhonů jsou pěstovány plodiny, které se věnují každoročně komunitním potravinovým bankám (zhruba 2 tuny ročně). Na východní straně zahrady se nachází ovocný sad se švestkami, hrušněmi a jabloněmi, z nichž mnohé zahradníci přestěhovali z původního místa zahrady. Včelí úly jsou umístěny v bezpečné ohradě v zadní části zahrady. Recyklace je součástí kultury zahrady. Hlavní severojižní chodník je vyroben z recyklovaných dlaždic. (Seattle.gov, 2022).

1.6.4 Danny Woo International District Comunity Garden

Danny Woo International District Comunity Garden je komunitní zahrada na okraji Seattlu. Byla postavena v roce 1975 a poskytuje 101 parcel a 77 ovocných stromů. Parcely jsou přednostně přidělovány osobám starších 65 let, obyvatelům mezinárodního distriktu a těm, jejichž příjem je nižší než 30 % mediánu. Zahradu spravuje Asociace pro rozvoj komunity Inter*Im, nezisková organizace pro rozvoj komunity sloužící čínské čtvrti-International District. Velká část designu zahrady vznikla díky úsilí studentů architektury UW. Ve své práci se starali o vytvoření přirozeného a asijského prostředí. Danny Woo International District Community

Garden o rozloze 1,5 akrů je největším zeleným prostorem v jižní části Seattlu. Zahrada slouží více než 70 nízkopříjmovým, převážně neanglicky mluvícím zahradníkům. Průměrný věk komunitních zahrádkářů je 76 let. Danny Woo International District Community Garden má také dětskou zahradu, ve které 265 dětí K-12 prochází programem Seed-to-Plate společnosti Inter*Im. Program Seed-to-Plate se zaměřuje na pěstování udržitelných potravin, na program, který učí děti základy racionální stravy, vysvětlení dětem technologie a postupy, které stojí za výrobou potravin. Zahradě pomáhá více než 300 dobrovolníků, kteří jsou zapojeni do různých programů a kurzů a ročně přijímají více než 1 000 návštěvníků. V roce 2014 Inter*Im vytvořil venkovní kuchyň, aby podpořil svůj program Seed-to-Plate a také poskytl místo, kde se mohou stravovat členi komunity s nízkými příjmy (webové stránky města Seattle, 2022).

1.6.5 Bradner Gardens Park

Bradner Gardens Park dnes existuje jako výsledek vize skupiny odhodlaných občanů. V roce 1971 město Seattle zakoupilo pozemek pro park o rozloze 1,6 akrů za 71 000 \$ z prostředků Forward Thrust. Byl to jeden z 19 pozemků zakoupených ve městě pro sousedské parky. Bradner ale nebyl hned poté přestavěn do podoby parku. Místo toho byla půda do roku 1975 pronajata školní čtvrti v Seattlu pro střední školu Johna Muira. Od roku 1975 do roku 1993 budovy na místě sloužily Central Youth and Family Service. Seattle P-Patch Program založil komunitní zahradu na místě v roce 1987, aby poskytl zahradnický prostor pro přistěhovalce Mien z Laosu. Obyvatelé sousedství z různorodé komunity Mt. Baker se k nim připojili.

S dokončením silnic de I-90 přes čtvrť, se rázem staly dlouho volné pozemky žádoucí pro rozvoj, zejména pro výstavbu domů. V roce 1994 se obyvatelé komunity South Atlantic Community Association (SASCA) dozvěděli o plánu města postavit bydlení na místě Bradner místo parku, pro který bylo v roce 1971 zakoupeno. Obyvatelé komunity si zažádali a následně obdrželi grant ve výši 4 500 \$, aby si najali zahradního architekta, který by vypracoval koncepční plán. Barker Landscape Architects a SASCA uspořádaly dvě setkání pro sousedy a občany Seattlu, aby představili designové studie a probraly nápady, jak by měl park vypadat. Plán zahrnoval ukázkové zahrady, basketbalové hřiště, pavilon, vstupní altány, hřiště a přístupové šterkové cesty. Tento plán byl vedením města odmítnut a následoval dvouletý boj s radnicí. Několik občanů, kterým se nepodařilo přesvědčit starostu, aby

tento otevřený prostor pro park zachoval, navrhlo iniciativu #42 Chraňte naše parky. V ní se uvádělo, že pozemky, které jsou ve vlastnictví města určena pro využití parku, nemohou být prodány nebo použity pro jiné než parkové využití, pokud nebudou nahrazeny podobným druhem pozemků ve stejné čtvrti. Iniciativa č. 42 se v roce 1997 stala vyhláškou města Seattle č. 118477. Zachránila Bradnera před neparkovou zástavbou a pomohla dalším čtvrtím v okolí města bojovat se zbytečnými zásahy do parků. Friends of Bradner Gardens Park požádali veřejné agentury o granty na vybudování parku. Stavba byla zahájena v roce 1998. Poslední etapa výstavby, renovace hospodářské budovy, byla dokončena v roce 2003. Jednalo se o projekt Pro-Park Levy s podporou Friends of Bradner Gardens Park. V budova se nachází sociální zařízení, sklad zahradního nářadí a malý zasedací prostor a celá budova slouží jako model pro udržitelný design a stavební postupy (webové stránky města Seattle, 2022).

1.6.6 Prinzessinnengarten v Berlíně

Prinzessinnengarten je komunitní zahrada umístěná nyní v Berlíně v Hermannstraße. Zahradu vytvořila a provozuje nezisková organizace Nomadisch Grun. Cílem této organizace je přetvořit veřejná prostranství v produktivní zeleň, vznikem míst, kde se mohou občané města potkávat a učit se nové věci společně. Na pozemku se provozuje ekologické zemědělství, mobilní nádoby na pěstování plodin se získávají recyklací z potravinářských obalů. V areálu je herna pro děti, zahradní kavárna a také včelí úly. Pravidelně každý týden jsou pořádány kurzy a kroužky. Vstup na ně je zdarma a to i pro nečleny. Zabývají se zde tématy, jako je rozmanitost plodin, adaptace na klima, ekologické zemědělství, včelařství, městský ekosystém, participace a udržitelný rozvoj měst. (prinzessinnengarten.net, 2022).

1.6.7 MA 42 Vídeňské městské zahrady s podporou města

Propagace komunitních zahrad

Vídeňské městské zahrady v současné době financují jednu komunitní zahradu na okres v rámci jednorázové platby. Pro získání této dotace musí být splněny následující podmínky:

- komunitní zahrada musí být organizována jako spolek
- musí získat souhlas městského úřadu

- musí být uzavřena platná smlouva s vlastníkem pozemku

S doložením těchto požadavků může žadatel o dotaci žádat o financování jako sdružení komunitních zahrad. V případě schválení má spolek 1 rok na zřízení zahrady a po předložení vyúčtování s originály účtenek mu budou proplaceny náklady až do výše 3 600 € (Gartelen of Wien.at, 2022)

1.7 Analýza možností občanů ČB pěstování plodin

V současné době není v českých Budějovicích k dispozici žádná zahrádka k pronajmutí od města k dispozici (MO ČB, 2022). Komunitní zahrada ve městě žádná není. Jedinou možností je nyní tedy pronájem nebo zakoupení vlastní zahrady. V rámci průzkumu realitní nabídky autorkou práce (Vyhledávač Google, 3.12.2022) bylo na internetovém trhu jen několik vhodných nabídek:

Pronájem zahrady:

- Zahrada v Českých Budějovicích, 342 m², 2000Kč/měsíčně
- Zahrada se zahradním domkem s chemickým WC, přípojka elektřiny, Dětské hřiště, 655 m², 8000Kč/měsíčně
- Sad s 200ks ovocných stromů, 2000Kč/měsíčně

Prodej zahrady:

- Zahrada v Českých Budějovicích 234m², zděná garáž, dřevěný zahradní domek 1 250 000 Kč

Více nabídek nebylo nalezeno. Další nabídky byly ve vzdálenosti větší než 25 km od Českých Budějovic, nebo byla cena vyšší než 800 000 Kč. (Vyhledávač Google, 3. 12. 2022)

1.8 Možnosti zapojení organizací

Navrhovaná Městská farma má vysoký potenciál propojit mnoho aktérů veřejné i soukromé sféry. Velmi vhodné by bylo zapojení pedagogických pracovníků a studentů Jihočeské univerzity (fakulty zemědělská a technologická, pedagogická, ekonomická, rybářství a vod) v rámci praxe, přednášek pro veřejnost, navrhování zařízení a postupů prací, výzkumy, vedení kurzů. Dalšími organizacemi, které by mohly spolupracovat nebo využívat jsou domovy důchodců, domovy pro osoby s psychickým či tělesným postižením, Územní sdružení svazu českého zahrádkářského svazu ČB, Národní zemědělské muzeum, Ministerstvo zemědělství,

Ministerstvo životního prostředí, Asociace soukromého zemědělství ČR, Svaz ekologických zemědělců PRO-BIO, AOPK ČR.

1.9 Cílové skupiny

Pro potřeby této případové studie byly stanoveny tři cílové skupiny. Pro potřeby kvantitativního výzkumu byly vytvořeny samostatné dotazníky pro pedagogické pracovníky základních škol, dále pro ergoterapeuty či sociální pracovníce v domově důchodců a pro veřejnost.

Dalšími cílovými skupinami návštěvníků jsou žáci mateřských, základních a středních škol, občané ČB, turisté, senioři.

1.10 Možnosti podpory ze strany obcí

Na základě rozhodnutí rady města nebo zastupitelstva je možná podpora vybraného projektu, a to jak ve smyslu finančních prostředků, tak i podmínek realizace. Pokud by se město rozhodlo takovýto projekt realizovat, má dvě možnosti. První je, že si město najde organizaci, např. neziskovou, a na tuto organizaci přesune finance a tato organizace projekt farmy realizuje za podmínek ve smlouvě. Druhou možností je pověřit tím organizaci, kterou přímo vlastní město – např. Lesy a rybníky města České Budějovice s.r.o., která má k tomuto tématu nejbližší. Tato organizace by již nemusela mít souhlas zastupitelstva/rady a mohla by farmu provozovat jako svou činnost (Chovanec, 2023). V současné době v České republice funguje několik envirocenter, která jsou zřizována krajem, popřípadě obcí (např. CEV Dřípatka v Prachaticích, PROUD Horažďovice). Formou jsou to příspěvkové organizace kraje s vlastní právní subjektivitou. PROUD v Horažďovicích je součástí Domu dětí a mládeže v Horažďovicích. Dle vyhlášky č.74/2005 Sb. může být zřizovatelem Domu dětí a mládeže obec, školský úřad, církev, soukromý nebo jiný subjekt.

2 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit pomocí kvantitativního výzkumu za použití dotazníkového šetření a následného vyhodnocení jaký by byl zájem o služby a zařízení Městské farmy ze strany občanů Českých Budějovic. Vedlejším cílem je pokusit se odpovědět na otázku: „Je možné zřízení Městské farmy městem či krajem?“

3 Metodika

K zjištění odpovědí na výzkumné otázky bylo použito kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Švaříček a Šed'ová (2014) tvrdí, že výzkumné otázky spolu s výzkumným cílem tvoří pomyslný kompas, pomocí kterého by se mělo celým procesem bádání orientovat a neustále se ujišťovat, zda se naplňují badatelské cíle či nikoliv.

Dle Hendla (2008) se metody a technika vybírají na základě charakteristiky problematiky. Pro získávání dat jsou voleny ty metody, které poskytnou relevantní typ informací od relevantních osob za požadovaných okolností. Pro druhou část výzkumného šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná metoda, jejímž cílem je získat komplexnější data o problematice možnosti vzniku městského farmaření. K získání informací je použita nejčastěji vybraná metoda hloubkového polostrukturovaného rozhovoru, který se vyznačuje předem připravenými otázkami (Švaříček a Šed'ová, 2014)

Základní znalosti v pěstování zeleniny, obnovení komunikace mezi lidmi, zkvalitnění veřejného prostoru a zvýšení povědomí o ekologických tématech jsou v dnešní době aktuální témata. Vzhledem k potřebě velkého množství dat bylo vybráno pro výzkum dotazníkové šetření, které umožňuje efektivně získat velké množství odpovědí od respondentů a následné vyhodnocení kvantitativního dotazování bude mít určitou vypovídající váhu.

Sběr dat probíhal od září do listopadu 2022. K získání dat od veřejnosti byl vypracován online dotazník. Výzva k jeho vyplnění byla šířena na sociálních sítích, konkrétně na Facebooku ve skupinách:

- České Budějovice Online
- České Budějovice
- Zemědělská fakulta, Jihočeská univerzita
- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Dále byli telefonicky osloveni zaměstnanci domovů pro seniory v Českých Budějovicích (sociální pracovníci, ergoterapeuti) a následně jim byl zaslán odkaz na dotazník emailem. Třetí typ dotazníku určený pro učitele byl zaslán emailem ředitelům všech základních škol na území Českých Budějovic s prosbou o přeposlání učitelům. Hodnoty dat byly následně podrobeny statistické analýze.

Pro celkový vzhled do problematiky Městské farmy byl zároveň realizován i výzkum kvalitativní, formou polostrukturovaných rozhovorů. Pro tyto rozhovory byli vybráni zástupci jednotlivých potenciálně zapojených skupin aktérů: náměstek primátora pro sociální věci a školství v Českých Budějovicích Tomáš Chovanec, zakladatelka sousedské zahrady, paní učitelka z mateřské školky, pedagog ze základní školy z II. Stupně základní školy, paní středního věku bydlící na sídlišti a seniorka z Českých Budějovic. Kromě paní středního věku a seniorky byly všechny rozhovory vedeny formou online schůzky.

Rozhovory byly nahrány, transkripce převedeny na zobrazení dat pomocí tabulek, blokových schémat a grafů. Tato redukce je potřeba z důvodu objemnosti nasbíraných dat. Jak redukce dat, tak zobrazení mají usnadnit návrh závěrů a interpretací. Následně byla data integrována do jednotlivých významů a dále za pomoci kódování kategorizována (Hendl, 2008).

4 Výsledky a diskuse

4.1 Výsledky kvantitativního výzkumu

4.1.1 Výsledky dotazníků pro veřejnost

Celkové množství vyplněných dotazníků bylo 151.

Otázka č. 1: Jste žena nebo muž?

Podíl rozložení pohlaví respondentů bylo 80,8 % žen a 19,2 % mužů.

Otázka č. 2: Která z níže uvedených kategorií zahrnuje Váš věk?

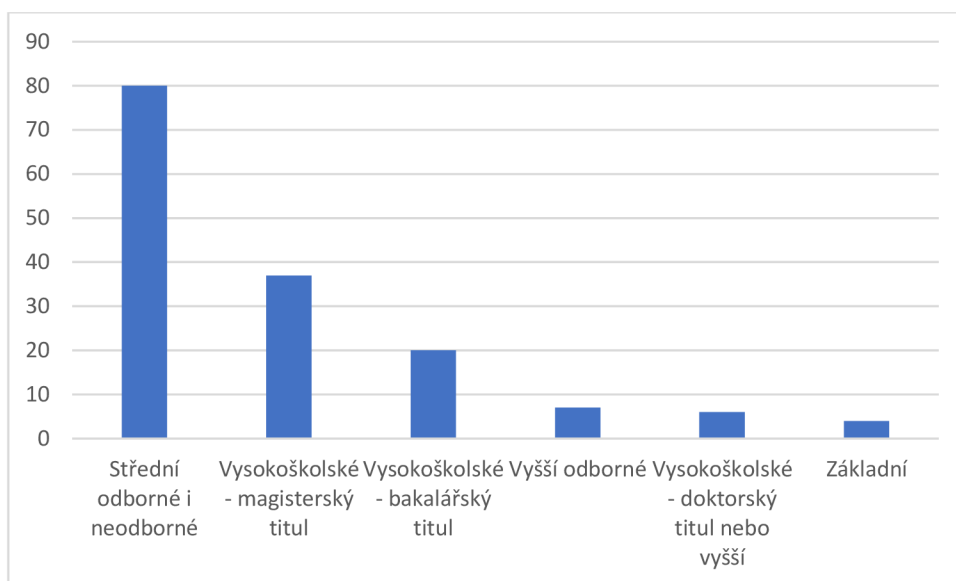
Věkové složení respondentů je uvedeno v tabulce č. 1 níže

Tabulka 4.1: Věkové složení respondentů dotazníkového šetření

Věková skupina respondenta	Absolutní počet respondentů (n=151)	Podíl respondentů
17 a mladší	3	2,00%
18 - 20	2	1,30%
21 -29	23	15,20%
30 -39	29	19,20%
40 - 49	43	28,50%
50 - 59	30	19,90%
60 - 69	17	11,30%
70 - 79	3	2,00%
80 a více	1	0,70%

Otázka č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 4.1: Odpovědi na otázku č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? absolutní počet, n=151

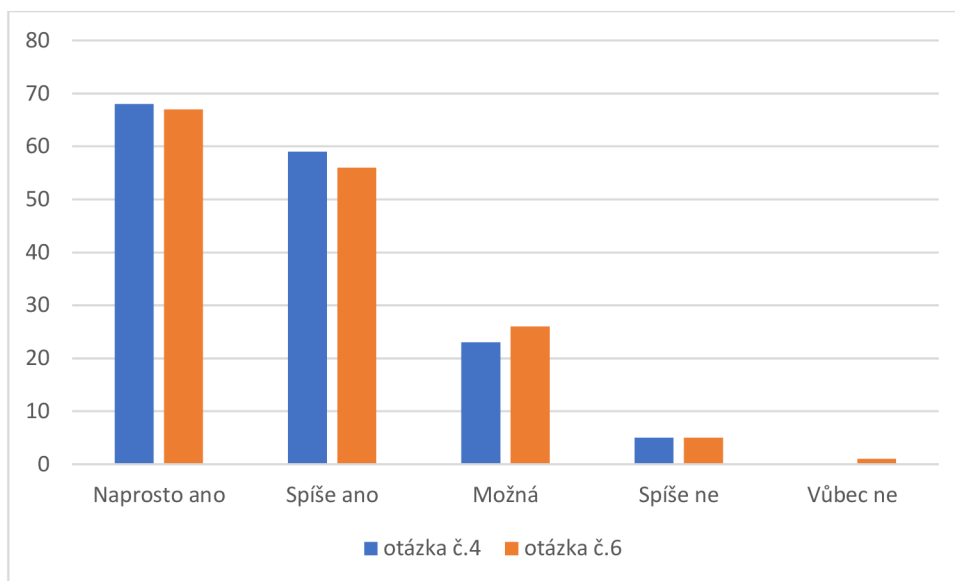

(Zdroj: autor práce)

Otázka č.4: Navštívili byste Městskou farmu ve Vašem městě?

Městskou farmu by navštívilo přes 80 % dotázaných (43,7 % naprosto ano a 37,7% spíše ano). Dalších 15,2 % se rozhodlo pro odpověď možná. Typ a počet odpovědi v otázce č. 4 „Navštívili byste městskou farmu ve Vašem městě?“ téměř přesně koreluje s kontrolní otázkou č. 6. „Souhlasíte s následujícím tvrzením? Zařízení jako Městská farma v našem městě chybí“ viz kontingenční tabulka 5.6

Graf 4.2: Porovnání odpovědí na otázku č. 6. Souhlasíte s následujícím tvrzením? Zařízení jako Městská farma v našem městě chybí a na otázku č. 4 „Navštívili byste městskou farmu ve Vašem městě?“ (n=151, odpovědi jsou uváděny v absolutních hodnotách)

(Zdroj: autor práce)

Otázka č. 5: Jaké aktivity by Vás zajímaly?

Nejvíce kladných odpovědí bylo uděleno možnosti „Workshop/přednáška o různých zahradnických nebo ekologických tématech, druhé nejčastěji vybrané bylo „Představení místních farmářů a jejich nabídky a následná diskuze“, „Pronájem vlastního záhonu“ spolu s „Pobytem na farmě bez průvodce a programu“ si vybralo 48 respondentů, viz graf 5.3.

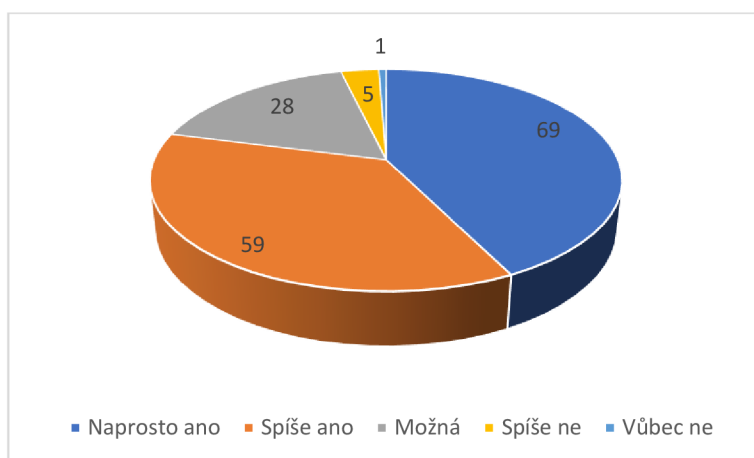
Graf 4.3: Odpovědi na otázku č. 5. Jaké aktivity by Vás zajímaly? (Výběr z možností, více možných, n=151)

(Zdroj: autor práce)

Otázka č. 6 Souhlasíte s následujícím tvrzením? Zařízení jako Městská farma v našem městě chybí? n=151

Graf 4.4: Absolutní počet odpovědí respondentů na otázku č. 6

(Zdroj: autor)

O absenci velké instituce mající kapacitu pokrýt enviromentálními službami celý kraj pojednává i koncepce enviromentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Jihočeského kraje na období 2021-2030 (Kulich, 2021).

Otázka č. 7: Máte s pěstováním zeleniny zkušenost?

n=151, absolutní počet respondentů

Tabulka 4.2: Odpovědi respondentů na otázku č. 7

Ano	92
Ne	6
Ano, ale jen malou	53

(Zdroj: autor práce)

Otázka č. 8: Máte k dispozici zahradu pro pěstování plodin?

n=151, absolutní počet respondentů

Tabulka 4.3: Odpovědi respondentů na otázku č.8

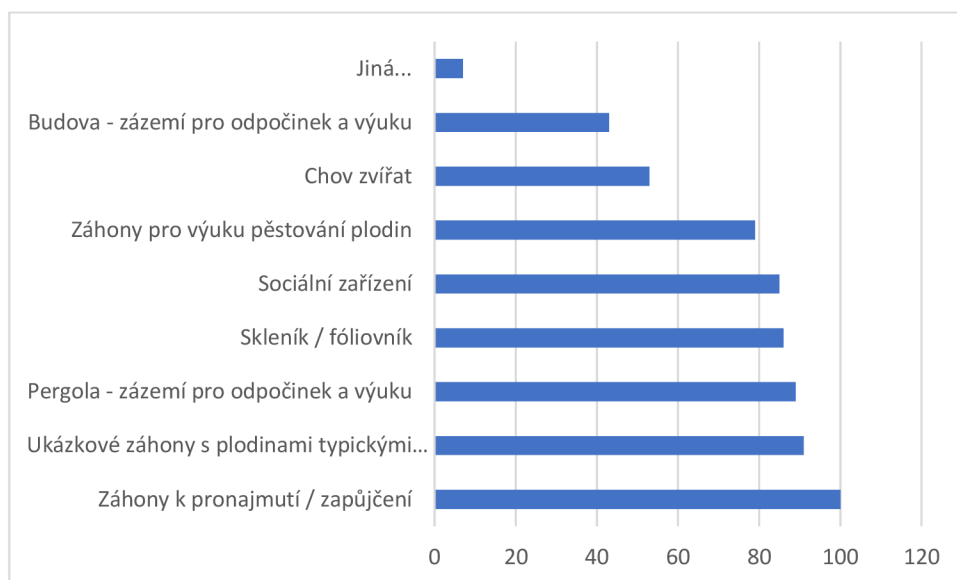
Ano	91
Ne	60

(Zdroj: autor práce)

S pěstováním zeleniny má zkušenost téměř 61% dotázaných, což odpovídá 60,3% respondentům, kteří mají k dispozici zahradu pro pěstování plodin.

Otázka č. 9: Jak by měla Městská farma podle Vás vypadat, co by v ní mělo být?

Graf 4.5: Odpovědi na otázku č. 9. (Výběr z možností, více možných)

(Zdroj: autor práce)

Otázka č. 10: V jakých oblastech by podle Vás mohla Městská farma ve Vašem městě lidem prospět?

Tabulka 4.4: Odpovědi respondentů na otázku č. 10 (Výběr z možností, více možných, n=151, absolutní počet odpovědí a poměr)

Znalost pěstování plodin	111	71.6%
Mezilidské vztahy	102	65.8%
Ekologická osvěta	93	60,00%
Lidské zdraví	68	43.9%
Zkrácení délky dodavatelsko-zákaznického řetězce	47	30.3%
Jiná	3	1.9%
Nic z výše uvedeného	1	0.6%

(Zdroj: autor)

Nejpočetnější odpovědi na otázku č. 10 (přínosů MF) korelují s výsledky výzkumu Armstronga (2000), která se snažila charakterizovat motivaci účasti lidí v 63 komunitních zahradách. Byly uváděny tyto důvody: rozvoj sousedských vztahů, podpora zdraví, přístup k čerstvým potravinám a užívání si přírody. K podobnému výsledku dospěl ve své studii Othman (2017), kde Malajští zemědělci očekávají za svou účast v sociálním zemědělství zlepšení svého fyzického a duševního zdraví a zlepšení jejich sociální interakce.

Na 10. otázku zda zařízení jako Městská farma v našem městě chybí: odpovědělo 67 respondentů Ano a 56 Spíše ano, spolu s odpověďmi z otázky č.10 o přínosech MF se dá usuzovat na pozitivní vnímání přínosů Městských farem obyvateli, což odpovídá zjištění ve studii zaměřené na vnímání ekosystémových služeb městského zemědělství vedoucími projektů a širokou veřejností (Sanyé-Mengual, 2020), ve které kolektiv autorů vyhodnotil, že nejen samotní vedoucí projektu, ale i široká veřejnost a místní zainteresované strany si uvědomují vysoký potenciál městského zemědělství, který v oblasti zlepšování kvality městského života a životního prostředí přináší. Mezi nejvýše hodnocené ekosystémové služby městského zemědělství se ve výzkumu zařadilo „vzdělávání“ a „vytváření nových forem rekreace“.

Otázka č. 11: Vadilo by Vám se při návštěvě Městské farmy potkávat se s osobami se zdravotním postižením?

Tabulka 4.5: Odpovědi respondentů na otázku č. 11 (n=151)

Vůbec by mi to nevadilo	141	91.6%
Trochu by mi to vadilo	8	5.2%
Nevím	5	3.2%
Ano, vadilo by mi to	0	0%

(Zdroj: autor)

Tabulka 4.6: kontingenční tabulka porovnávající odpovědi na otázku č. 8 a č. 4

Navštívili byste Městskou farmu ve vašem městě?	Máte k dispozici zahradu pro pěstování plodin?		Celkem
	Ano	Ne	
Naprosto ano	37	29	66
Spíše ano	37	20	57
Možná	14	9	23
Spíše ne	3	2	5
Vůbec ne	0	0	0
Celkem	91	60	151

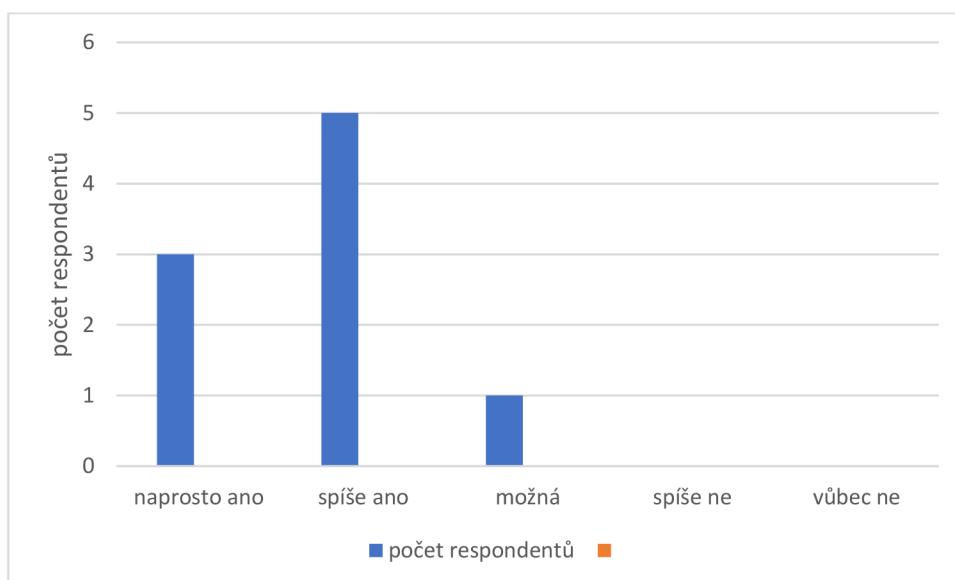
(Zdroj: autor)

Zajímavé je porovnání odpovědí v kontingenční tabulce pro otázku č.8 a č.2. Městskou farmu by navštívila většina respondentů, ti co zahradu mají i ti co ne. Překvapivě více kladných odpovědí k návštěvě uvedli lidé, kteří mají zahradu k dispozici. To očividně koreluje s odpověďmi v otázce č. 10 „V jakých oblastech by podle Vás mohla Městská farma ve Vašem městě lidem prospět? „Kdy většina respondentů uvedla Znalost pěstování plodin a mezilidské vztahy. Uvedené odpovědi svědčí o tom, že prospěšnost Městské farmy ve svém městě spatřují jak lidé bez vlastních zahrad tak i majitelé zahrad.

4.1.2 Výsledky dotazníků pro pracovníky v domovech důchodců

Otázka číslo 1: Souhlasíte s následujícím tvrzením? Městská farma by naše klienty zaujala a jistě by ji navštívili. (n=9)

Graf 4.6: Odpovědi na otázku č. 1

(zdroj: autor práce)

Otázka č. 2: O jaké služby byste měli zájem? (výběr z možností, více možných odpovědí, n=9)

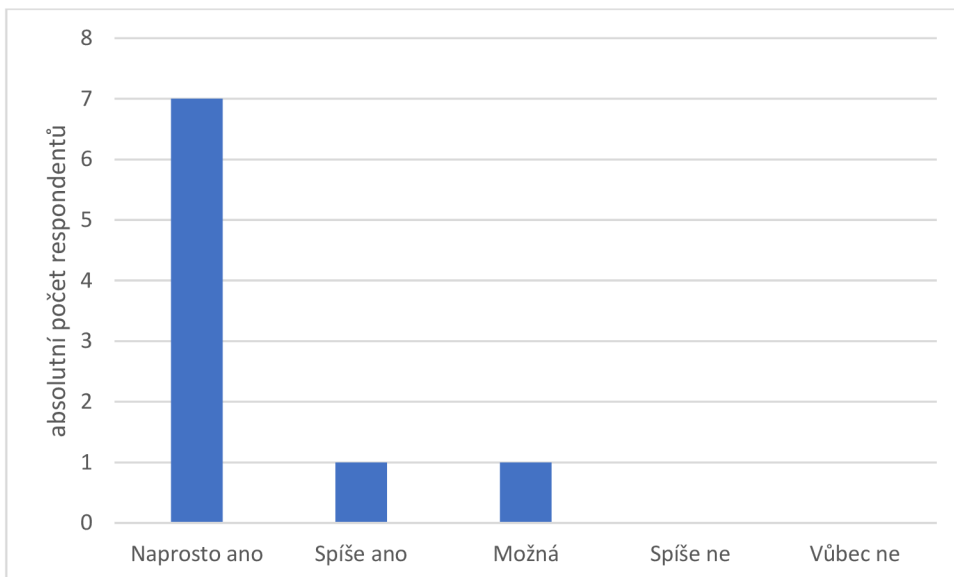
Graf 4.7: Odpovědi na otázku č. 2

(Zdroj: autor práce)

Otázka č. 3: Souhlasíte s následujícím tvrzením? Naši klienti by měli trávit více času venku.

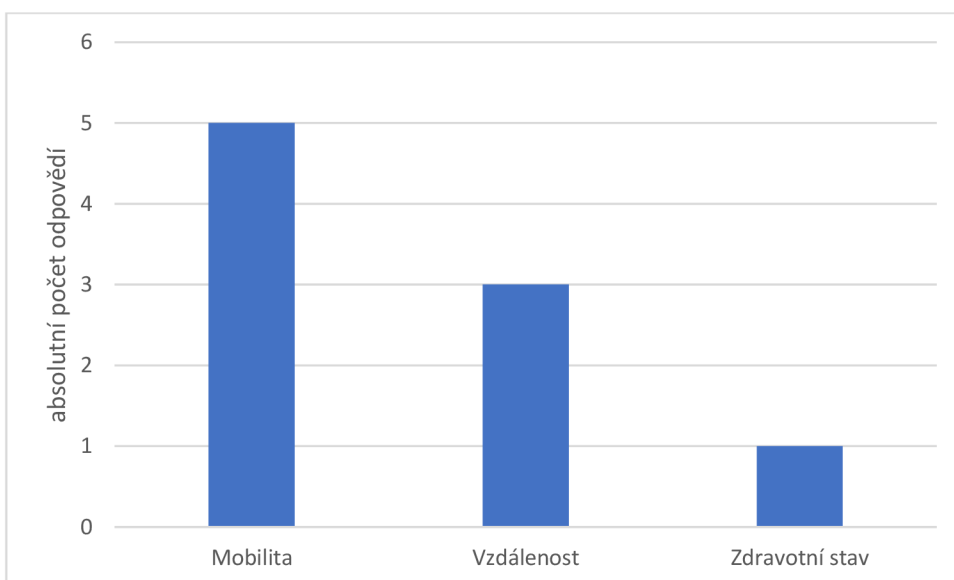
Graf 4.8: Odpovědi respondentů na otázku č. 3 (n=9)

(Zdroj: Auto práce)

Otázka č. 4: Jaká by byla nejčastější možná překážka navštívení městské farmy Vašimi klienty?

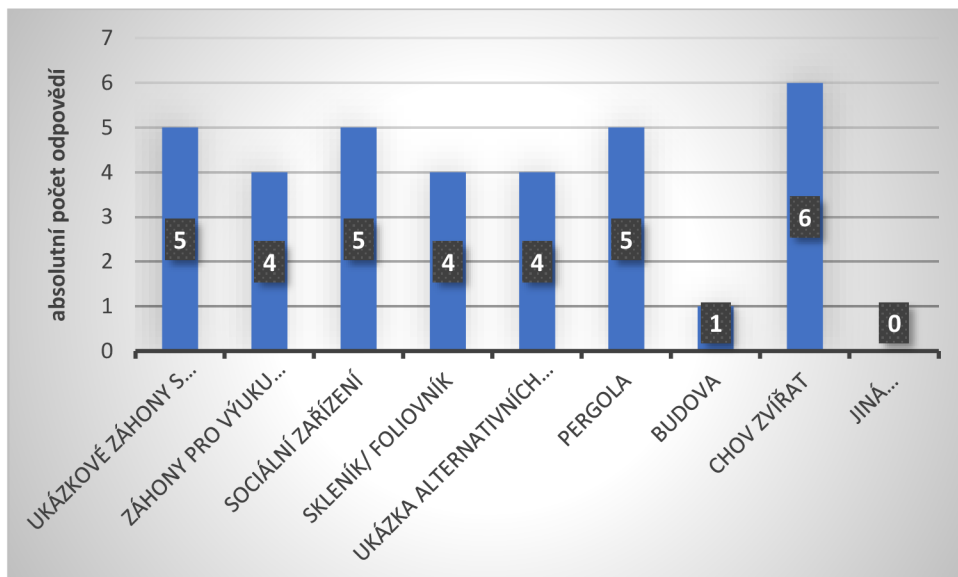
Graf 4.9: Odpovědi respondentů na otázku č. 4 (n=9)

(Zdroj: autor)

Otázka č. 5: Jak by měla Městská farma vypadat a jaké by měla mít zázemí, aby vyhovovala Vaším klientům? (n=9, výběr z možností, více možných odpovědí)

Graf 4.10: Odpovědi respondentů na otázku č. 5 (n=9)

Otázka č. 6: Je realistické při současném provozu domova takovou farmu s klienty navštěvovat? (n=9)

Tabulka 4.7: Odpovědi respondentů na otázku č. 6, absolutní počty odpovědí

Naprosto ano	3
Spíše ano	4
Možná	2
Spíše ne	0
Vůbec ne	0

(Zdroj: autor)

Otázka č. 7: Jaký by byl Váš postoj k potkávání se Vašich klientů s osobami se zdravotním postižením při návštěvě Městské farmy? n=9

Tabulka 4.8: Odpovědi respondentů na otázku č. 7, absolutní počty odpovědí

Nevadilo by nám to, bylo by to pro naše klienty přínosem.	6
Vadilo by nám to. V době návštěvy našich klientů bychom chtěli zahradu zcela pro sebe.	0
Nevím.	2

4.1.3 Výsledky dotazníků pro pedagogy základních škol

Otázka č. 1: Máte školní zahradu? n=22

Tabulka 4.9: Odpovědi respondentů na otázku č. 1

Ano	16
Ne	6

Otázka č. 2: Souhlasíte s následujícím tvrzením? Na naší školní zahradě máme dostatek času na vedení školních záhonů s plodinami. n=22

Tabulka 4.10: Odpovědi respondentů na otázku č. 2

Naprosto ano	1
Spíše ano	9
Možná	2
Spíše ne	6
Vůbec ne	4

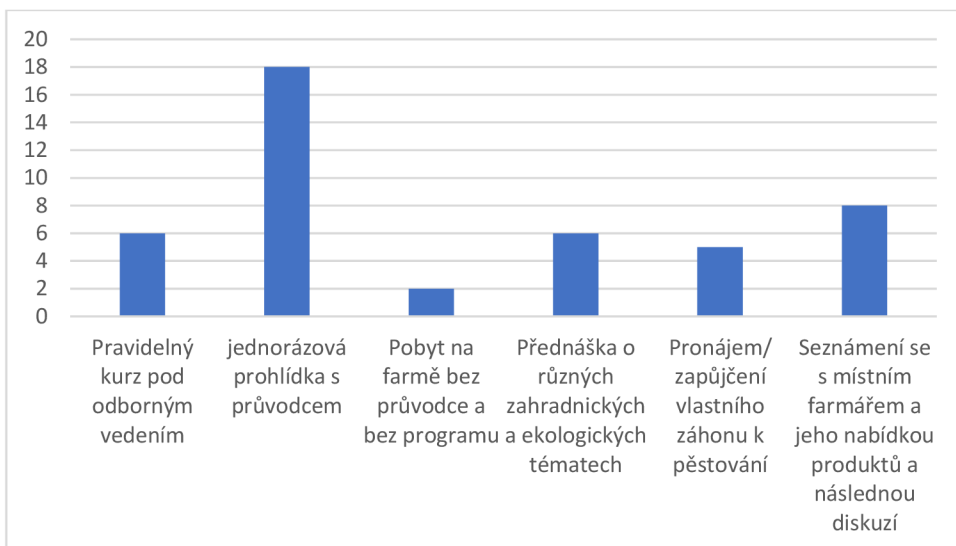
Otázka č.3: Měli byste zájem navštívit s Vašimi žáky ve vašem městě Městskou farmu? n=22

Tabulka 4.11: Odpovědi respondentů na otázku č. 3

Naprosto ano	8
Spíše ano	11
Možná	3
Spíše ne	0
Vůbec ne	0

Otázka č. 4: O jaké služby (aktivity) byste měli zájem? (výběr z možností, více možných odpovědí, n=9)

Graf 4.11: Odpovědi respondentů na otázku č. 4

(Zdroj: autor)

Otázka č. 5: Je za současných podmínek možné, aby žáci trávili výukou venku více času?

Tabulka 4.12: Odpovědi respondentů na otázku č. 5 (n=22)

Naprosto ano	3
Spíše ano	3
Možná	11
Spíše ne	5
Vůbec ne	0

(Zdroj: autor)

Otázka č. 6: Souhlasíte s následujícím tvrzením? Zařízení jako Městská farma v našem městě chybí.

Tabulka 4.13: Odpovědi respondentů na otázku č. 6 (n=22)

Naprosto ano	4
Spíše ano	12
Možná	2
Spíše ne	4
Vůbec ne	0

(Zdroj: autor)

Otázka č. 7: Co by pro Vás mohlo být zásadní překážkou v navštívení Městské farmy s žáky?

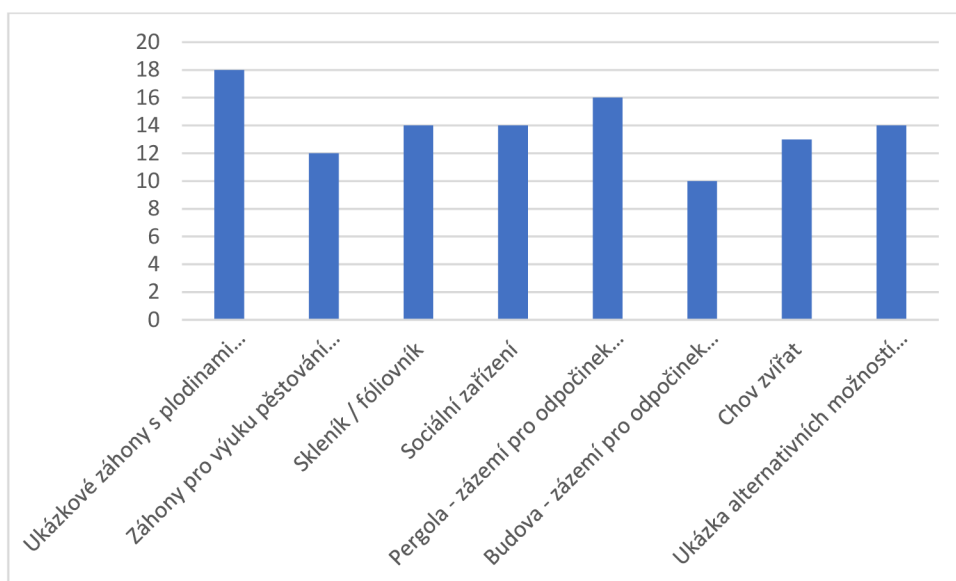
Tabulka 4.14: Odpovědi respondentů na otázku č. 7 (n=22)

Logistika	5
Nedostatek času na předměty	9
Bezpečnost prostředí	0
O žádné překážce nevím	7
Jednotliví žáci	1

(Zdroj: autor)

Otázka č. 8: Jak by měla Městská farma vypadat a jaké by měla mít podle Vás zázemí?(Výběr z více možností, více možných, n=22)

Graf 4.12: Odpovědi respondentů na otázku č. 8

(Zdroj: autor)

Otázka č. 9: Vidíte souvislost mezi některými vyučovanými předměty a Městskou farmou? (n=22)

Tabulka 4.15: Odpovědi respondentů na otázku č. 9

Ano, hned pro několik předmětů	16
Ano, pro jeden předmět	4
Ne, žádné souvislosti nevidím	0
Nejsem si jistý/á	2

(Zdroj: autor)

Otázka č. 10: Jaký by byl Váš postoj k potkávání se Vašich žáků s osobami se zdravotním postižením při návštěvě Městské farmy? (n=22)

Tabulka 4.16: Odpovědi respondentů na otázku č. 10

Nevadilo by nám to, naopak by to pro naše žáky bylo přínosem	21
Vadilo by nám to. Potřebovali bychom, aby byla zahrada v době výuky jen pro nás.	0
Nevím	1

(Zdroj: autor)

4.2 Výsledky kvalitativního výzkumu

Na základě vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů a vyjádření majetkového odboru města ČB (MO ČB, 2022) je možné vyvodit omezenou možnost obyvatel Českých Budějovic pěstovat si svoje čerstvé plodiny, pokud nemají vlastní zahradu, z důvodů velmi omezené nabídky městských zahrádek k pronájmu. Stejný problém potvrzují i výsledky studie z Londýna (Fletcher, 2020), kde vyhrazené pozemky pro městské zahrádky ubývají stále větším tempem, přibližně trojnásobným ve srovnání s před 10 lety a kompenzační opatření spočívají ve zmenšování velikostí jednotlivých pozemků. Zřízením záhonů k pronájmu by mohlo částečně pomoci tento problém řešit. I pro občanské spolky a sdružení je i za spolupráce města obtížné nalézt vhodný pozemek pro komunitní zahradu: „Hrozně moc času jsem strávila nad katastrem, různě jsem zkoumala kde co, kdejaká skulinka, nakukovala jsem přes ploty, oslovovala jsem majitele pozemků, který se mi zdály jako zanedbaný, třeba nevyužívaný, který byly jako nedaleko, takže jsem si v katastru našla adresu. Psala jsem jim a tak dále, což byla také dost složitá cesta. Na radnici jsem byla, jestli by nám nenašli nějaký vhodný pozemky. Tam, protože jsem nevěděla, na koho se obrátit, tak jsem šla za primátorem, který nabízel konzultační hodiny pro veřejnost. (...) Takže jsem dostala kontakt na někoho a město nám nabídlo 3 pozemky. To nebylo špatný, akorát to nesplňovalo, to, co jsme chtěli. Tedy aby to bylo tady v té naší čtvrti a abychom to měli blízko.“ Vzdálenost od centra či místa jejich bydliště bylo vyhodnoceno jako nejčastější bariéra proč by případnou službu nevyužívali. Dalším faktorem je absence tradice komunitních zahrad nebo jim přijde zvláštní chodit do veřejného prostoru a opečovávat majetek, který není v jejich vlastnictví, ale patří například městu (zahrada sdílená se školou): „Tak myslím, že v tom městě to nemá jako takovou tradici, že na to nejsou zvyklí, takže je to nenapadne třeba, a nebo jim to přijde trochu divný. To potrvá nějakou dobu, než se k tomu někdo odhodlá, nebo vymyslí jakby se to dalo udělat. Myslím, že hraje roli ten nezvyk jakoby.“

V otázce č. 4 (S jakými problémy se podle Vás komunitní zahrady potýkají?) lze vysledovat tři kategorie: 1) lidský faktor, 2) možnosti zahrady, 3) instituční podpora.

Lidský faktor:

“Podle mě je to lhostejnost lidí. Neochota dnešní generace udělat něco navíc.“

„Problém je v lidech, musí se najít koordinátor a musí to být někdo s nadšením, a kdo to probudí i v ostatních. A pak taky počet lidí, který bude pravidelně chodit. Na opečení buřtů Vám přijdou všichni a na brigádu hrstka nebo nikdo“

„Ono právě si myslím, že je to docela i těžké pro ty spolky celkově, že tam vlastně opravdu musí být nějaký ten tahoun. A no to teďka narážíte na tu podstatnou věc, že ono, když to člověk dělá jako z nadšení ve svém volném čase, tak nóó prostě to nefunguje dlouhodobě. Dobrá je ta myšlenka, že by tam měl být zaměstnanec, který za to dostává plat a stará se o to v rámci svojí pracovní doby. Většinou to jsou teda ženský na mateřský. Pak jim děti jdou do školy, do školky a už na to nemají čas, protože začnou chodit do práce a tím pádem to potom často jako zanikne nebo to přestane fungovat tak jako dřív.“

Možnosti zahrady: dostupnost vody, oplocený pozemek, velikost plochy a záhonů

Institucionální podpora: zajištění dlouhodobého financování provozu a koordinátora, dostatečná podpora města.

U 5. otázky (Jaký je Váš názor na Městskou farmu) vyjádřila většina respondentů k projektu kladný postoj. Ve dvou případech byl spíše skeptický: „Myslím si, že se to v dnešní době nechytí.“ „Podle toho, jaká bude nabídka, jak to dokáže zaujmout ty cílové skupiny. Možná u těch škol by to mohlo dobře suplovat venkovní výuku.“

Závěr

Vyhodnocení dotazníků ukázalo zájem občanů i pracovníků škol a domovů důchodců o zřízení a návštěvu Městské farmy. Na základě výsledků kvalitativního a kvantitativního výzkumu je navržena následující podoba Městské farmy. Umístění Městské farmy by mělo být v dosahu městské hromadné dopravy z důvodu dostupnosti pro méně pohyblivé občany a nejlépe ve středové části města, aby byla zajištěna krátká dojezdová vzdálenost z různých částí města. V areálu bude umístěna pergola nebo zděná budova pro výuku a odpočinek, dále sociální zařízení, přístřešek pro náčiní, dostatečný počet vyvýšených záhonů pro výuku a pronájem, dále skleník nebo fóliovník. Pokud by to velikost pozemku a umístění umožňovalo tak by měl zřizovatel zvážit i možnost umístění do areálu zařízení pro chov hospodářských zvířat pro názorný příklad uzavřeného cyklu zdrojů a zatraktivnění Městské farmy pro návštěvníky. Mezi základní služby (aktivity), které by zařízení nabízelo by patřily pravidelné kurzy pěstování pro různé cílové skupiny, prohlídky s průvodcem, pobyt na farmě bez průvodce, nabídka pronájmu (zapůjčení) záhonu na pěstování plodin pro občany, pořádání workshopů a přednášek a představování místních farmářů a následná diskuze s nimi. Dále by mohly být v nabídce příměstské tábory pro děti, jednorázové programy pro ZŠ a MŠ. Místo by mohlo být infocentrem o zemědělství v kraji a v ČR. Zřízením a provozem Městské farmy by mohlo Město ČB pověřit společnost Lesy a rybníky města České Budějovice s.r.o., jejíž je město ČB výhradním společníkem. Zcela zásadní podmínkou provozuschopnosti MF je vznik pracovního místa pro minimálně jednoho stálého zaměstnance, který by koordinoval péči a aktivity v MF. Předpokládá se úzké propojení a spolupráce Městské farmy s městským úřadem, krajským úřadem, Jihočeskou univerzitou, základními a mateřskými školami, s domovy důchodců a dalšími sociálními a pečovatelskými službami a dalšími organizacemi či firmami.

Tato práce neprozkoumala veškeré možné aspekty problematiky Městských farem, ale může být odrazovým můstkem pro další komplexnější práce. Poslední otázkou v dotaznících: "Jaký by byl Váš postoj k setkávání se s osobami se zdravotním postižením v rámci návštěv Městské farmy?" se výzkum jen dotknul možnosti pro terapii osob s postižením, kdy byl vidět jednoznačný kladný postoj

veřejnosti ke sdílení prostoru farmy při aktivitách a pobytu v Městské farmě osob se zdravotním postižením.

Přehled použité literatury a zdrojů

1. ARMSTRONG, Donna, 2000. A survey of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development. **6**(4), 319-327. ISSN 13538292. Dostupné z: doi:10.1016/S1353-8292(00)00013-7
2. ARTMANN, Martina, Kathrin SPECHT, Jan VÁVRA a Marius ROMMEL, 2021. Introduction to the Special Issue “A Systemic Perspective on Urban Food Supply: Assessing Different Types of Urban Agriculture”. *Sustainability*. **13**(7). ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi:10.3390/su13073798
3. ARTMANN, Martina; SARTISON, Katharina, (2018). Role městského zemědělství jako řešení založeného na přírodě: Přehled pro vytvoření rámce systémového hodnocení. *Udržitelnost*, 10.6: 1937.
4. ARVAY, Clemens G., (2020). *Lesní terapie ve městě: jak využít efektu biofilie v urbanizovaném světě?* Přeložil Jan CIOSK. Olomouc: Fontána. ISBN 978-80-7336-994-1.
5. ASKIM, Craig. *Master of Education*. 2016. PhD Thesis. North Dakota State University. (1), 62.
6. BAARDSEN, S., et al., (2007) Health and the strategic outdoors..
7. BELLAH, Kimberly A.; DYER, (2009) James E. Attitudes and Stages of Concern of Elementary Teachers toward Agriculture as a Context for Teaching across Grade Level Content Area Standards. *Journal of Agricultural Education*, 2009, 50.2: 12-26.
8. BOATNER, S. M. (2004). A Measure of Agricultural Literacy in Willamette Valley Fourth Grade Students. Oregon State University. 26 s
9. COLBATH, Sue A.; MORRISH, (2010) Douglas G. What do college freshmen know about agriculture? An evaluation of agricultural literacy. *NACTA Journal*, 54.3: 14-17.
10. DANIŠ, Petr. (2019). Tajemství školy za školou: Proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků. Ministerstvo životního prostředí.

11. EGGERMONT, Hilde, Estelle BALIAN, José Manuel N. AZEVEDO, et al., 2015. Nature-based Solutions: New Influence for Environmental Management and Research in Europe. *GAIA – Ecological Perspectives for Science and Society*. **24**(4), 243-248. ISSN 0940-5550. Dostupné z: doi:10.14512/gaia.24.4.9
12. FASSBINDER, Helga, (2003). *Biotop City*. Technische Universiteit Eindhoven: NL. ISBN 90-6814-144-0.
13. FLETCHER, Ellen Iona; COLLINS, C. Matilda. (2020) Urban agriculture: Declining opportunity and increasing demand—How observations from London, UK, can inform effective response, strategy and policy on a wide scale. *Urban Forestry & Urban Greening*, *55*: 126823.
14. FORMAN, Richard TT, (2014). *Urban ecology: science of cities*. Cambridge University Press.
15. FROUZ, Jan a Jaroslava FROUZOVÁ, (2021). *Aplikovaná ekologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4577-3.
16. GIBBS, Hope J., (2005) It's Not Just in High School--Agriculture Education in Middle School. *Techniques Making Education and Career Connections*, *80.2*: 28-33.
17. GOLDSTEIN, Benjamin, et al. (2016) Testing the environmental performance of urban agriculture as a food supply in northern climates. *Journal of Cleaner Production*, *135*: 984-994. doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.07.004
18. HAMPWAYE, Godfrey. (2013) Benefits of urban agriculture: Reality or illusion? *Geoforum*, 2013, *49*: R7-R8. doi: 10.1016/j.geoforum.2013.03.008
19. HAVALIGI, Neeraja. Contribution of urban agriculture to food security, biodiversity conservation and reducing agricultural carbon footprint. Springer Berlin Heidelberg, 2011. doi: 10.1007/978-3-642-14776-0
20. HENDL, Jan, (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.
21. HOFMANN, Eduard; RYCHNOVSKÝ, Boris. (2005) K současné školské reformě z hlediska přírodovědných předmětů.
22. HUDCOVÁ, Eliška, Jan MOUDRÝ, (2021) Rozvoj SZ v ČR, Článek v Selské revue ASZ ČR, číslo 2/ únor - březen

23. HUDCOVÁ, Eliška, Jan MOUDRÝ, Tereza VESELÁ a Tomáš CHOVANEC, (2019). Sociální zemědělství a podnikání v českých regionech: inspirativní projekty, realizované workshopy, podpora vybraných aktivit z Programu rozvoje venkova. Praha: Ministerstvo zemědělství. ISBN 978-80-7434-488-6.
24. CHOVANEC, Tomáš, (2023). Emailová komunikace autorky.
25. CHOVANEC, Tomáš, HUDCOVÁ, Eliška, MOUDRÝ, Jan (2015). Sociální zemědělství: dokument zpracovaný v rámci pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. [Praha]: Ministerstvo zemědělství. ISBN 978-80-7434-213-4.
26. JACKSON, Wes, 2002. *Natural systems agriculture: a truly radical alternative*. **88**(2), 111-117. ISSN 01678809. Dostupné z: doi:10.1016/S0167-8809(01)00247-X
27. JANSSON, Åsa. Reaching for a sustainable, resilient urban future using the lens of ecosystem services. (2013) *Ecological Economics*, 86: 285-291. doi: 10.1016/j.ecolecon.2012.06.013
28. KULICH, Jiří a Karin RICHTEROVÁ, (2021). *Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) Jihočeského kraje na období 2021–2030*. Středisko ekologické výchovy SEVER Horní Maršov. Zadavatel: Jihočeský kraj.
29. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok (2020)*[online]. MZe: Ústav zemědělské ekonomiky a informací [cit. 2022-08-14]. Dostupné z: https://eagri.cz/public/web/file/700907/ZZ20_V3_TEXT_07._07._2021.pdf
30. MISHRA, Pooja, et al. Sustainable agriculture and benefits of organic farming to special emphasis on PGPR. (2019) In: *Role of plant growth promoting microorganisms in sustainable agriculture and nanotechnology*. Woodhead Publishing, p. 75-87. doi.org/10.1016/B978-0-12-817004-5.00005-1
31. MO ČR, (2022) Soukromá emailová komunikace autorky s majetkoprávním odborem města České Budějovice
32. MOHAREB, Eugene, Martin HELLER, Paige NOVAK, Benjamin GOLDSTEIN, Xavier FONOLL a Lutgarde RASKIN, (2017). Considerations for reducing food system energy demand while scaling up urban

- agriculture. *Environmental Research Letters*. **12**(12). ISSN 1748-9326. Dostupné z: doi:10.1088/1748-9326/aa889b
33. MOUDRÝ, Jan, Chovanec, Tomáš, Hudcová, Eliška (2015). Možnosti využití konceptu sociálního zemědělství v politikách sociálního začleňování ve venkovském prostředí
34. NORDSTROM, P.A., L.L. Wilson, T.W. Kelsey, A.N. Maretzki, and C.W. Pitts. (2000). The use of focus group interviews to evaluate agriculture educational materials for students, teachers, and consumers. <http://www.joe.org/2000october/rb2.php>. *Jour. of Extension* 38(5). Accessed: September 4, 2004
35. OBERNDORFER, Erica, et al. Green roofs as urban ecosystems: ecological structures, functions, and services. *BioScience*, (2007), 57.10: 823-833.doi: 10.1641/B571005
36. Gartelen in Wien.at, (2022) [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: www.park.wien.at
37. 3udoli.cz, Komunitní zahrada Na Polské, (2022). [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.3udoli.cz/komunitni-zahrada>
38. Seattle.gov, (2022). [cit. 2022-12-20]. Dostupné z: <https://www.seattle.gov/>
39. Princessgarten.net, (2022) [cit. 2022-10-20]. Dostupné z <https://prinzessinnengarten-kollektiv.net/>
40. OTHMAN, Noriah, Rabiatul Adawiyah LATIP, Mohd Hisham ARIFFIN a Noralizawati MOHAMED, (2017). Expectancy in Urban Farming Engagement. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*. **2**(6), 335-340. ISSN 2398-4287. Dostupné z: doi:10.21834/e-bpj.v2i6.948
41. PETTYGROVE, Margaret a Rina GHOSE, (2017). From “Rust Belt” to “Fresh Coast”: Remaking the City through Food Justice and Urban Agriculture. *Annals of the American Association of Geographers*. **108**(2), 591-603. ISSN 2469-4452. Dostupné z: doi:10.1080/24694452.2017.1402672
42. PFEIFFER, Anne, Erin SILVA a Jed COLQUHOUN, (2015). Innovation in urban agricultural practices: Responding to diverse production environments. *Renewable Agriculture and Food Systems*. **30**(1), 79-91. ISSN 1742-1705. Dostupné z: doi:10.1017/S1742170513000537

43. RAYMOND, Christopher M. a kol. (2017) Rámec pro hodnocení a implementaci vedlejších přínosů řešení založených na přírodě v městských oblastech. *Environmental Science & Policy*, 77: 15-24.
44. SANYÉ-MENGUAL, Esther, Kathrin SPECHT, Jan VÁVRA, Martina ARTMANN, Francesco ORSINI a Giorgio GIANQUINTO, 2020. Ecosystem Services of Urban Agriculture: Perceptions of Project Leaders, Stakeholders and the General Public. *Sustainability*. **12**(24). ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi:10.3390/su122410446
45. EHSV NAT/539, (2013). In: Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IE1236&from=IT>
Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Sociální zemědělství – ekologická péče a politiky v sociální a zdravotní oblasti úřední věstník Evropské unie 15. 2. 2013
46. Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství 2016-2025: [SP EVVO EP ČR 2016-2025], (2016). In: MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, garant za instituci: Miroslav Novák.
47. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-2620644-6.
48. The Guardian.com. Take the kids to Vauxhall City Farm, London. [online]. *The Guardian*. (2023) Dostupné z <https://www.theguardian.com>
49. UAF. Oficiální webové stránky Urban agriculture forum, (2023) dostupné online: <https://uaf.org.au/>
50. VÁCHA, Zbyněk. Školní zahrady ve výuce na základní škole [online]. České Budějovice, (2021) [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/8gvdhy/>. Rigorózní práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta.
51. VÁCHA, Zbyněk, Renata RYPLOVÁ a Eva VALVODOVÁ, (2021). Pěstitelská gramotnost – sonda znalostí u žáků na druhém stupni základních škol. *Envigogika*. **16**(1). ISSN 1802-3061. Dostupné z: doi:10.14712/18023061.615
52. VÁCHA, Zbyněk. (2015). Didaktické využití školních zahrad v České republice na prvním stupni základních škol. *Scientia in educatione*, 6(1), 80–90.

53. VÁCHA, Zbyněk., Petr, J. (2013). Inquiry based education at primary school through school gardens. *Journal of International Scientific Publications: Education Alternatives*, 4, 219–230
54. VÁCHA, Zbyněk; DITRICH, Tomáš, (2021). Vliv terénní výuky na dosahování kognitivních a afektivních cílů u žáků na primárním stupni základních škol. *E-Pedagogium*, 21.1.
55. Woodlands Farm .org, (2023) [online] [cit. 6. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.thewoodlandsfarmtrust.org>, (2023)
56. Otevřená zahrada.cz, (2023) [online] [cit. 8. 2. 2023]. Dostupné z: [https://www. https://www.otevrenazahrada.cz](https://www.otevrenazahrada.cz)

Seznam obrázků

Obrázek 1.1: Aktivity spadající pod pojem Green care (SEMPIK, 2010)..... 8

Seznam tabulek

Tabulka 4.1: Věkové složení respondentů dotazníkového šetření	26
Tabulka 4.2: Odpovědi respondentů na otázku č. 7	29
Tabulka 4.3: Odpovědi respondentů na otázku č.8	29
Tabulka 4.4: Odpovědi respondentů na otázku č. 10 (Výběr z možností, více možných, n=151,absolutní počet odpovědí a poměr).....	30
Tabulka 4.5: Odpovědi respondentů na otázku č. 11 (n=151).....	31
Tabulka 4.6: kontingenční tabulka porovnávací odpovědi na otázku č. 8 a č. 4	32
Tabulka 4.7: Odpovědi respondentů na otázku č. 6, absolutní počty odpovědí.....	35
Tabulka 4.8: Odpovědi respondentů na otázku č. 7, absolutní počty odpovědí.....	36
Tabulka 4.9: Odpovědi respondentů na otázku č. 1	36
Tabulka 4.10: Odpovědi respondentů na otázku č. 2	36
Tabulka 4.11: Odpovědi respondentů na otázku č. 3	37
Tabulka 4.12: Odpovědi respondentů na otázku č. 5 (n=22)	38
Tabulka 4.13: Odpovědi respondentů na otázku č. 6 (n=22)	38
Tabulka 4.14: Odpovědi respondentů na otázku č. 7 (n=22)	38
Tabulka 4.15: Odpovědi respondentů na otázku č. 9	39
Tabulka 4.16: Odpovědi respondentů na otázku č. 10	39

Seznam grafů

Graf 4.1: Odpovědi na otázku č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? absolutní počet, n=151.....	27
Graf 4.2: Porovnání odpovědí na otázku č. 6. Souhlasíte s následujícím tvrzením? Zařízení jako Městská farma v našem městě chybí a na otázku č. 4 „Navštívili byste městskou farmu ve Vašem městě?“ (n=151, odpovědi jsou uváděny v absolutních hodnotách).....	28
Graf 4.3: Odpovědi na otázku č. 5. Jaké aktivity by Vás zajímaly? (Výběr z možností, více možných, n=151).....	28
Graf 4.4: Absolutní počet odpovědí respondentů na otázku č. 6	29
Graf 4.5: Odpovědi na otázku č. 9. (Výběr z možností, více možných).....	30
Graf 4.6: Odpovědi na otázku č. 1	33
Graf 4.7: Odpovědi na otázku č. 2	33
Graf 4.8: Odpovědi respondentů na otázku č. 3 (n=9).....	34
Graf 4.9: Odpovědi respondentů na otázku č. 4 (n=9).....	34
Graf 4.10: Odpovědi respondentů na otázku č. 5 (n=9).....	35
Graf 4.11: Odpovědi respondentů na otázku č. 4.....	37
Graf 4.12: Odpovědi respondentů na otázku č. 8.....	39